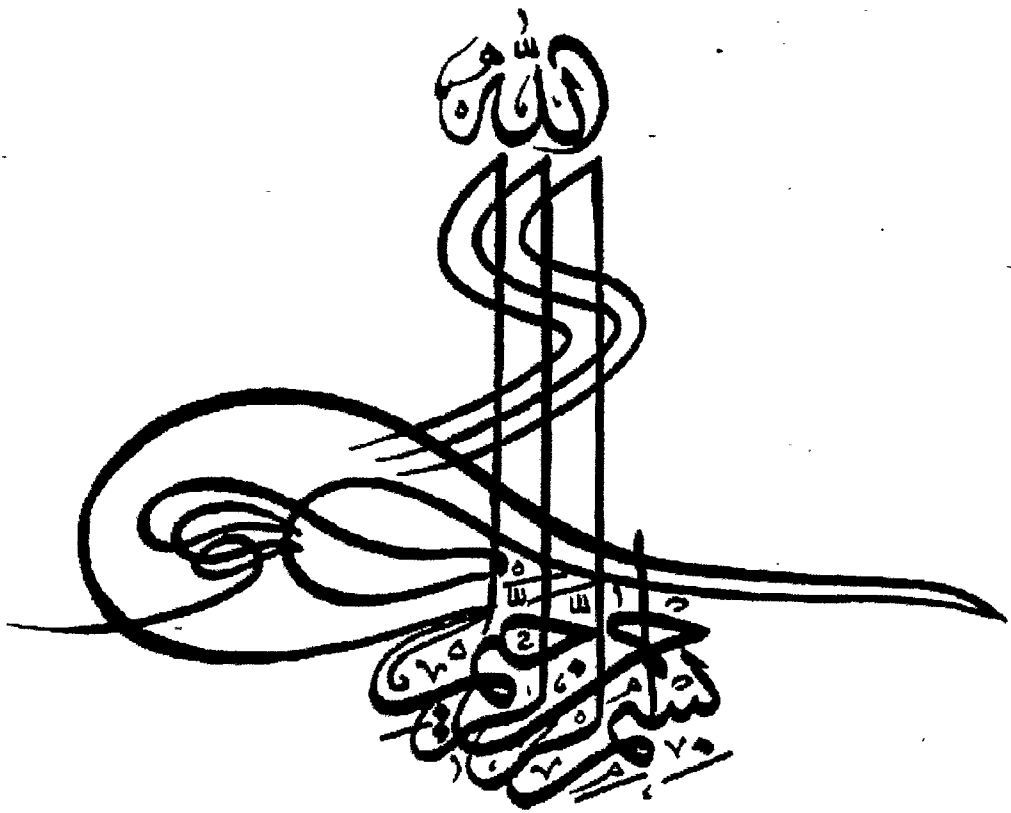

اسکن شد
تاریخ :
ایران

۱۲۹۵۶۵

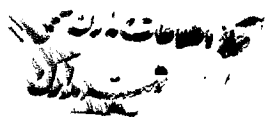

آزادی اقتصادی و رشد:
بررسی موردی ایران و چند کشور منتخب

پایان‌نامه ارائه شده به گروه اقتصاد
دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی
دانشکده شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد
در رشته برنامه‌ریزی سیستم‌های اقتصادی

۱۳۸۸/۱۰/۲۲

توسط:

مهرنوش معتمدی

استاد راهنما:

دکتر محمد نوفرستی

شهریور ماه ۱۳۸۸

برگ تأییدیه پایان نامه

عنوان پایان نامه: آزادی اقتصادی و رشد: بررسی موردی ایران و چند کشور منتخب

نام دانشجو: مهنوش معتمدی

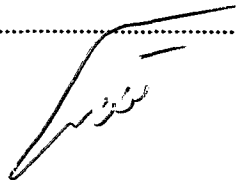
دوره: کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی سیستم‌های اقتصادی

این پایان نامه در جلسه ۸۸/۶/۲۲ با نمره ۱۸/۶ و درجه عالی مورد تأیید اعضای کمیته

پایان نامه متشکل از استادان زیر قرار گرفت:

دکتر محمد نوفرستی استاد راهنما

امضاء

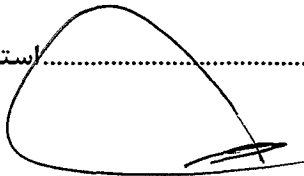
دکتر عبدالامیر خلیلی استاد مشاور

امضاء

دکتر فرهاد دژپسند استاد ناظر

امضاء

دانشگاه علوم اقتصادی و سیاسی

کد (۷۵۰)

اذعان

این پایان‌نامه توسط اینجانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه بهشتی در فاصله زمانی فروردین ۱۳۸۸ تا شهریور ۱۳۸۸ نگارش و تدوین گردیده است. مطالب این پایان‌نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ‌مدرك دیگری به این دانشگاه یا دانشگاه‌های دیگر ارائه نشده است.

مهرنوش معتمدی

شهریور ماه ۱۳۸۸

امضاء

پاسکزاری

پاس فراوان به درگاه پروردگار مهربان که در تمامی مراحل زندگی و انجام این پیمان نامه، یاور و پشتیبان من بوده؛ اورا شکر می‌کنم و بر آستان درگاه رحمتش سربزگی فرود می‌آورم. بی‌شک، به پیمان رساندن این رساله بدون کجک و بهنگری دیگران میسر نمی‌گردید. لذا بر خود واجب می‌دانم از حضور تمامی اساتید محترم و دوستان عزیز که به نحوی مرا از مساعدت خویش بهره‌مند نموده‌اند صمیمانه شکر و قدردانی نمایم.

پیش از هر چیز از کجک و راهبانی‌های ارزنده و مفید استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد نوفرستی که با صبر و حوصله و باروبی گشاده، مسؤلیت راهبانی این پیمان نامه را بر عهده گرفتند، شکر می‌کنم.

از استاد عزیزم جناب آقای دکتر عبدالامیر خلیلی که با تقبل مسؤلیت مشاورت این پیمان نامه باعث دلگرمی و پشتکار من شدند، قدردانی می‌نمایم و به خاطر ارائه نظرات مفید و مؤثر در جهت پربارتر شدن محتوای رساله از جناب آقای دکتر فرهاد درپسند، پاسکزارم.

دو دو ارادت بی‌پایان خود را به پدر و مادر عزیزم که اولین آموزگار منم بودند هدیه کرده و خزاران بار از آنها شکر می‌کنم.

میش از همه از همسر عزیزم که در طول این مدت همواره مشوق من بوده و با ارائه نظریات ارزشمندش شرایط را برای هر چه بهتر شدن این مجموعه تسهیل ساخته، بی‌نیات پاسکزارم.

عنوان: آزادی اقتصادی و رشد: بررسی موردی ایران و چند کشور منتخب

دانشجو: مهرنوش معتمدی

استاد راهنما: دکتر محمد نوفرستی

دوره: کارشناسی ارشد برنامه ریزی سیستم های اقتصادی

تاریخ ارائه: شهریور ۱۳۸۸

چکیده

آزادی اقتصادی در یک مفهوم کلی آزادی افراد در به کارگیری و تخصیص منابعی است که در اختیار دارند. این مفهوم آزادی در دهه های اخیر با رویکردهای جدیدی مورد توجه اقتصاددانان رشد قرار گرفته است. پدید آمدن سری های اطلاعاتی جدید توسط مؤسسات تحقیقاتی معتبر در محدوده وسیعی از کشورها، در کنار اهمیت رشد به عنوان یکی از اهداف اساسی آنان، از جمله دلایل این امر به شمار می رود.

این مطالعه اثر آزادی اقتصادی بر رشد اقتصادی را با توجه به شاخص آزادی اقتصادی تهیه شده توسط مؤسسه فریزر مورد بررسی قرار می دهد. برای این منظور در راستای نگرش رشد درونزا، شاخص آزادی اقتصادی در کنار عوامل دیگری مانند رشد جمعیت، سرمایه گذاری، سرمایه انسانی و تورم برای توضیح رشد اقتصادی وارد مدل شده است.

این بررسی که با استفاده از روش اثرات ثابت در داده های تابلویی برای دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۰۰ انجام شده، بیش از ۷۰ کشور را در قالب سه گروه شامل می شود. این گروه بندی با توجه به میزان درآمد ناخالص ملی سرانه و مکان جغرافیایی آنها صورت گرفته است. نتایج حاصله نشان می دهد که افزایش آزادی اقتصادی، رشد تمامی کشورهای نمونه را تقویت می کند و این اثر افزایشی در کشورهایی که از آزادی کم تری برخوردارند، قوی تر می باشد.

واژگان کلیدی: آزادی اقتصادی، رشد اقتصادی، اثرات ثابت، داده های تابلویی، درآمد

ناخالص ملی سرانه

JEL Classification: C23, O41

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	فصل اول: کلیات تحقیق
۲.....	۱-۱- مقدمه
۲.....	۲-۱- بیان مسأله
۴.....	۳-۱- اهمیت موضوع
۷.....	۴-۱- اهداف طرح
۷.....	۵-۱- فرضیات تحقیق
۷.....	۶-۱- روش پژوهش و تکنیک های اجرایی طرح
۹.....	فصل دوم: مبانی نظری تحقیق
۱۰.....	۱-۲- مقدمه
۱۰.....	۲-۲- الگوی رشد کلاسیک
۱۲.....	۳-۲- الگوی رشد نفوکلاسیک
۱۴.....	۱-۳-۲- الگوی رشد دومار
۱۶.....	۲-۳-۲- الگوی رشد هارود
۲۴.....	۳-۳-۲- الگوی رشد سولو
۳۳.....	۴-۲- الگوی رشد درونزا
۳۵.....	۵-۲- خلاصه
۳۸.....	فصل سوم: پیشینه تحقیق
۳۹.....	۱-۳- مقدمه
۳۹.....	۲-۳- مروری بر مطالعات انجام شده
۵۵.....	۳-۳- خلاصه
۵۶.....	فصل چهارم: برآورد مدل
۵۷.....	۱-۴- مقدمه
۵۷.....	۲-۴- تعریف عملیاتی متغیرها
۵۸.....	۱-۲-۴- آزادی اقتصادی

۶۲.....	۲-۲-۴. رشد نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص داخلی
۶۳.....	۳-۲-۴. نرخ رشد جمعیت
۶۴.....	۴-۲-۴. تورم
۶۵.....	۵-۲-۴. شاخص سرمایه انسانی
۶۶.....	۶-۲-۴. تراز حساب جاری
۶۷.....	۷-۲-۴. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
۶۸.....	۳-۴- نمونه‌های مورد بررسی
۷۱.....	۴-۴- روش برآورد مدل
۷۴۱.....	۵-۴- تصریح مدل
۷۵.....	۶-۴- نتایج برآورد
۷۷.....	۷-۴- جمع بندی
۷۸.....	فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه گیری
۷۹.....	۱-۵- خلاصه
۸۰.....	۲-۵- توصیه‌های سیاستی
۸۶.....	ضمائم
۸۶.....	ضمیمه ۱: نحوه مجاسبه شاخص آزادی اقتصادی FRASER
۱۰۰.....	ضمیمه ۲: میزان شاخص آزادی اقتصادی برای کشورهای نمونه
۱۰۴.....	ضمیمه ۳: نتایج برآوردهای کامپیوتری
۱۱۵.....	منابع و مأخذ

فصل اوله
کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

یکی از مسائل مهمی که در اقتصاد هر کشوری مطرح می‌باشد رشد اقتصادی و افزایش تولید است. همه کشورها به دنبال رشد اقتصادی هستند تا از قبل آن میزان تولید خود را افزایش دهند و به کاهش فقر کمک نمایند. اثرگذاری آزادی اقتصادی بر رشد یکی از مباحث اساسی در این زمینه است. بسیاری از اقتصاددانان طرفدار دیدگاه آزادی، بر این عقیده‌اند که مرگ اقتصاد سوسیالیستی و جایگزین کردن مدل‌هایی با آزادی بیش‌تر، رشد بالاتر را برای کشورها به ارمغان می‌آورد. قوت گرفتن این عقیده در دهه‌های اخیر بر اشتیاق بررسی این زمینه می‌افزاید.

۱-۲- بیان مسأله

میزان رشد اقتصادی در هر کشوری نماد و شاخص پیشرفت محسوب شده و از اهمیت خاصی در محافل اقتصادی برخوردار است. یکی از سئوالاتی که در این زمینه مطرح می‌باشد این است که چرا برخی از کشورها دارای رشد بالایی هستند و برخی فقیرند؟

در پاسخ به این سؤال توجه بسیاری از اقتصاددانان به رابطه بین آزادی و رشد اقتصادی جلب شده است. از دیرباز بسیاری از صاحب‌نظران اقتصادی، آزادی رقابت کسب و کار را یکی از پیش‌شرط‌های اساسی دستیابی به رشد اقتصادی تلقی نموده‌اند و بر آن تأکید داشته‌اند. فریدمن می‌گوید: «من معتقدم که جوامع آزاد از این جهت ایجاد شده و استمرار داشته‌اند که آزادی اقتصادی نسبت به سایر روش‌های کنترل فعالیت‌های اقتصادی، از لحاظ اقتصادی روش بهینه‌تریست.»

مفهوم آزادی اقتصادی موضوع مباحثه جدی قرن‌هاست. اما به‌ویژه از قرن هجدهم و ظهور عرصه‌های نوین اقتصادی، این بحث تشدید شده است. این واژه در فرهنگ لغت به معنای "نبود الزام، فشار یا محدودیت در انتخاب یا عمل" تعریف شده است. آزادی اقتصادی را می‌توان به صورت "نبود تحمیل یا محدودیت بر تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات" تعبیر نمود.

تعریف Gwartney از آزادی اقتصادی به صورت زیر می‌باشد:

« اگر دارایی که افراد بدون استفاده از زور، کلاهبرداری یا دزدی بدست آورده اند، از تهاجم فیزیکی دیگران در امان بماند و آن‌ها در استفاده، مبادله یا واگذاری دارایی خود به دیگران آزاد باشند، افراد دارای آزادی اقتصادی هستند. البته این امر تا زمانی صادق است که به حقوق معین دیگران تجاوز نکنند.»

اجزای آزادی اقتصادی عبارتند از انتخاب شخصی، مبادله داوطلبانه، آزادی رقابت و حمایت از اشخاص و دارایی آن‌ها. هنگامی که آزادی اقتصادی وجود دارد میزان دخالت دولت در حداقل است و تخصیص قیمت‌ها به وسیله نظام بازار آزاد انجام می‌شود. وجود مالکیت خصوصی و حمایت از آن شرط اساسی آزادی اقتصادی است. زیرا در این صورت افراد می‌توانند با خیال راحت و با انگیزه کافی از این که نتیجه فعالیتشان به خودشان برمی‌گردد و کسی به حقوق آن‌ها تجاوز نمی‌کند، به سرمایه‌گذاری و مبادله بپردازند. در این صورت دولت‌ها موقوفند از طریق وضع قوانین مناسب از مالکیت خصوصی افراد حمایت کنند.

مالکیت خصوصی افراد شرط اصلی آزادی اقتصادی است. به واسطه وجود مالکیت خصوصی، آن‌ها حق دارند در مورد چگونگی و نحوه استفاده از وقت و استعدادهاشان تصمیم‌گیری کنند و از طرف دیگر آنان حقی بر روی زمان، استعدادها و منابع دیگران ندارند. بنابراین حق ندارند از سایرین بخواهند چیزی را برای آن‌ها تهیه کند.

نهادهای^۱ و سیاست‌ها زمانی با آزادی اقتصادی سازگارند که مالکیت زیربنایی برای مبادله داوطلبانه، محافظت از حقوق صاحبان دارایی و اجرای عادلانه قراردادها فراهم کنند. در ضمن، دولت‌ها آزادی اقتصادی را زمانی افزایش می‌دهند که دسترسی به پول را تسهیل کنند. در برخی موارد ممکن

^۱ Institutions

است پول باثباتی را ارائه کند. در مواردی دیگر موانعی که استفاده از پول قوی^۱، که توسط دیگران از جمله مؤسسات خصوصی و دیگر دولت‌ها ارائه شده را به تأخیر می‌اندازد، از سر راه برمی‌دارد.

۱-۳- اهمیت موضوع

نظریه رشد به قدمت علم اقتصاد است. این پرسش که چرا آهنگ رشد میان کشورها متفاوت است از همان زمان در صف مقدم تحقیق اقتصادی جای داشته است. به بیانی دیگر به دلیل اهمیت رشد اقتصادی برای کشورها از دیرباز اقتصاددانان به دنبال این موضوع بوده‌اند تا درک بالاتری از فرآیند رشد اقتصادی و متغیرهای تأثیرگذار بر آن به دست آورند و تفاوت‌های رشد بین کشورهای مختلف را توجیه کنند. زمانی که عوامل توجیه کننده اقتصادی مشخص شود، کشورهای مختلف برای رسیدن به رشد بالاتر با توجه به این عوامل می‌توانند سیاست گذاری کرده و برای رسیدن به استانداردهای بالاتر زندگی برنامه ریزی کنند

در مدل رشد هارود و دومار^۲ بر اهمیت پس‌انداز در تشکیل سرمایه و رشد اقتصادی تأکید می‌شود. سولو در مدل رشد خود به بررسی نقش سرمایه فیزیکی و نیروی کار مؤثر می‌پردازد. عواملی نظیر تحقیق و توسعه و نیروی انسانی نیز از فاکتورهایی هستند که بعدها توجه اقتصاددانان را به خود جلب می‌کنند به طوری که عده‌ای از اقتصاددانان مدل سولو^۳ را گسترش داده و نیروی انسانی را نیز به عنوان یک متغیر دارای تأثیر معنی داری بر رشد، وارد این مدل می‌نمایند. در آن زمان نهادها نیز نقش چندانی نداشتند. بعد از مطرح شدن مدل‌های رشد درونزا^۴ اهمیت نهادها در توضیح رشد اقتصادی بیش از پیش آشکار شد؛ در آن زمان عقیده بر این بود که آن‌ها می‌توانند از طریق تأثیر بر

^۱ Safe Money

^۲ Harrod-Domar model of Economic Growth.

^۳ Rabert Solow

^۴ Endogenous Growth Theory

سرمایه فیزیکی و انسانی به رشد اقتصادی کمک کنند. تحقیقات نورث^۱ و دیگران (۱۹۷۰) نشان می‌دهد که نهادها، از قبیل محیط فعالیت اقتصادی و ... می‌باشد و از این طریق می‌تواند به‌عنوان متغیری تأثیرگذار بر رشد اقتصادی مورد توجه قرار گیرد.

مشاهدات تاریخی نیز نشان می‌دهد که کشورهای اروپایی بعد از انقلاب صنعتی با روی آوردن به نظام اقتصاد بازار و تلاش و کسب و کار به رشد اقتصادی بالایی دست یافتند و توانستند استانداردهای زندگی را در میان شهروندان خود افزایش دهند. کشور چین نیز که دارای نظام اقتصادی سوسیالیستی بود، بعد از روی آوردن به نظام اقتصاد آزاد و افزایش آزادی اقتصادی، توانست به رشد اقتصادی بالایی دست یابد. امروزه نیز اکثر کشورها برای رسیدن به رشد اقتصادی به سیستم اقتصاد آزاد روی آورده‌اند و بر بحث‌هایی مثل خصوصی سازی که بخشی از آزادسازی اقتصادی است، تأکید می‌شود. در ضمن سعی بر این است که بخش دولتی کوچک‌تر شود. بنابراین ضرورت دارد که رابطه بین آزادی اقتصادی و رشد آزمون شود تا اثری که این دو متغیر اقتصادی برهم دارند، مشخص گردد.

اما سؤال اساسی اینست که ما امروز کجا ایستاده ایم؟ در عصر کنونی ظهور علاقه علمی در مورد رشد با الهام از نظریه رشد نوین و داده‌های اقتصادی فراوانیست که کار اقتصاد سنجی جالب توجه و دقیق دربارهٔ عوامل تعیین کننده و مهم در کارکرد رشد بین کشوری را آسان می‌سازند.

عامل عمده دیگر که برای مطالعه رشد ایجاد انگیزه کرده است، آگاهی کشورهای غیر توسعه یافته در مورد اقتصاد عقب افتاده خود در جهان و آرزوی آنها برای بهبود مادی و شناخت سیاسی بیش‌تر به‌واسطه قدرت اقتصاددینست. توجه به این موضوع که روند رشد اقتصادی به کمک دو نوع عامل اقتصادی و غیراقتصادی تعیین می‌شود، به‌همراه مطالب بالا بر اهمیت تحقیق حاضر، که تأکید فراوان بر اثرگذاری فاکتورهای غیر اقتصادی دارد، می‌افزاید.

^۱ Douglass Cecil North

همچنین با توجه به هدف چشم انداز بیست ساله‌ی کشورمان مبنی بر کسب مقام اول در منطقه، بررسی مقایسه‌ای عوامل تأثیرگذار بر رشد اقتصادی ایران و سایر کشورها اهمیت خاصی می‌یابد.

در نتیجه این مطالعه در نظر دارد با بررسی مدل‌های رشد و توضیح نقاط ضعف و قوت آن‌ها، نهایتاً به انتخاب مدلی مناسب برای تبیین نرخ رشد اقتصادی ایران و کشورهای مورد بررسی دست یابد و سپس میزان تأثیرگذاری عوامل مختلف بالاخص آزادی اقتصادی را بر نرخ رشد اقتصادی در این کشورها و در طول دوره مطالعه مقایسه نماید.

درضمن، از آنجا که عموم مطالعات صورت گرفته در مورد عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی ایران توجه چندانی به آزادی اقتصادی بعنوان عامل تأثیرگذار بر رشد اقتصادی نداشته‌اند و آندسته از مطالعاتی که به بررسی این مهم پرداخته‌اند معیارهایی از قبیل نسبت صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی و یا میزان تعرفه‌های صادراتی و وارداتی را مدنظر داشته‌اند، ما در این مطالعه قصد داریم علاوه بر تمرکز بر این متغیر بعنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر رشد اقتصادی، از تقریبی متفاوت برای ورود آن به مدل استفاده نماییم. این شاخص آزادی اقتصادی که در پنج زمینه بیش از ۴۰ مؤلفه را در نظر می‌گیرد، رتبه‌بندی آزادی در کشورهای جهان را بیان می‌دارد.

همچنین با عنایت به این موضوع که اکثر مطالعات موجود در این زمینه فقط به بررسی ایران پرداخته و مجالی برای مقایسه با سایر کشورها نگذاشته‌اند، انجام مطالعه هم‌زمان در مورد ایران و چندین کشور امکان دستیابی به تشابهات و تفاوت‌های نحوه اثرگذاری این متغیرها را فراهم می‌آورد. این موضوع زمانی پررنگ‌تر می‌گردد که مطالعه برای حدود صد کشور در قالب ۴ گروه، که به‌منظور همگن کردن نمونه‌ها صورت پذیرفته، انجام می‌گیرد که خود بر قابلیت مقایسه‌ای تحقیق می‌افزاید.

۴-۱- اهداف طرح

این مطالعه در نظر دارد با تکیه بر معرفی مبانی نظری و تکنیک و روش مناسب، تأثیر عوامل مؤثر بر نرخ رشد اقتصادی را با تأکید بر آزادی اقتصادی برای ایران و چندین کشور دیگر بررسی نموده و سهم هر یک از این عوامل را بر رشد اقتصادی این کشورها مشخص نماید؛ تا به دنبال آن، با ارائه راهبردی مناسب زمینه را برای دستیابی به بیشترین رشد اقتصادی ممکن فراهم آورد. نرخ رشد جمعیت، تورم، نرخ مرگ و میر کودکان زیر ۵ سال و سرمایه‌گذاری برخی دیگر از این متغیرها را تشکیل می‌دهد.

۵-۱- فرضیات تحقیق

این مطالعه به دنبال آنست که نشان دهد افزایش آزادی اقتصادی رشد کشورها را تقویت می‌نماید. به بیان دیگر علی‌رغم میزان متفاوت اثرگذاری آزادی بر رشد، در همه کشورها شاهد تقویت رشد اقتصادی در اثر افزایش آزادی اقتصادی می‌باشیم. در ضمن، تفاوت بین میزان رشد کشورها به دلیل تفاوت در مقدار آزادی اقتصادی آن کشورهاست..

۶-۱- روش پژوهش و تکنیک‌های اجرایی طرح

در این تحقیق جهت استنباط و آزمون فرضیه‌ها و پاسخ به سئوالات، بر مبنای الگوی رشد درونزا به بررسی اثر آزادی اقتصادی در کنار سایر متغیرها بر نرخ رشد اقتصادی برای ایران و جمعی از کشورها با استفاده از تکنیک اثرات ثابت در داده‌های تابلویی اقتصاد سنجی می‌پردازیم. امریکا، انگلیس، آلمان، ترکیه، هند، الجزیره و مصر از جمله کشورهای نمونه هستند که در گروه‌های جداگانه قرار می‌گیرند. در ضمن جمعیت، سرمایه‌گذاری، تورم و آزادی اقتصادی از جمله متغیرهای مستقل این مدل هستند که اثرشان بر رشد اقتصادی به‌عنوان متغیر وابسته سنجیده می‌شود. به علاوه، داده‌های مورد نیاز این مطالعه به روش کتابخانه‌ای و عموماً از طریق منابع زیر تأمین می‌گردد.

WDI (World Development Indicators)

UNICEF (United Nations Children's Fund)

Fraser Institute

ادامه تحقیق به صورت زیر سازمان داده شده است:

قسمت دوم مبانی نظری تحقیق را بیان می کند. در این فصل مروری کلی بر الگوهای مختلف رشد اقتصادی داریم. پیشینه تحقیق در قسمت سوم ارائه می شود که شامل چند بررسی مهم در مورد رشد اقتصادیست. برآورد مدل که در برگیرنده معرفی متغیرها، روش برآورد و نتایج بدست آمده می باشد در فصل چهارم آورده شده است. نتیجه گیری و پیشنهادات سیاستی منتج شده از این مطالعه نیز در آخرین بخش آورده خواهد شد.

فصل ۳۹۰

مبانی نظری

تحقیق

۲-۱- مقدمه

تاریخ نظریه‌های رشد اقتصادی قدمتی از زمان نوشتن کتاب ثروت ملل آدام اسمیت دارد و نظریه رشد کلاسیک^۱ در قرن بیستم و نیز الگوهای نئوکلاسیک^۲ دهه سوم قرن بیستم، که آغازگر الگوهای رشد است، تا الگوهای رشد نوین، که عملاً از نیمه دوم دهه ۸۰ این قرن شروع شده و تا اکنون ادامه یافته، را در برمی‌گیرد. شاید بتوان گفت که نظریه‌های مدرن رشد اقتصادی با مقاله نئوکلاسیک رابرت سولو (۱۹۵۶) با عنوان "مقاله‌ای درباره نظریه رشد اقتصادی"^۳ شروع شد. اما در عین حال وی در سخنرانی جایزه نوبل خود (۱۹۸۷) چنین اظهار می‌دارد: «نظریه رشد با مقالاتی که در سال‌های ۱۹۵۶ و ۱۹۵۷^۴ نوشته‌ام آغاز نشد و مسلماً آنجا نیز خاتمه نیافت. شاید نظریه رشد با کتاب ثروت ملل (۱۷۷۶) آدام اسمیت و یا حتی قبل از آن آغاز شده باشد». با این حال این مقاله، عملاً روی بسیاری از حوزه‌های اصلی علم اقتصاد تأثیر زیادی داشته است. به‌خصوص روی توسعه اقتصادی، اقتصاد مالی، تجارت بین‌المللی، اقتصاد پولی، مالیه عمومی و اقتصاد منابع. در ادامه الگوهای رشد کلاسیک، نئوکلاسیک و درونزا به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲-۲- الگوی رشد کلاسیک

در واقع باید گفت که نظریه رشد به طریقی نیز به دیوید هیوم^۵ برمی‌گردد که معتقد به تجارت آزاد همراه با تأکید بر سهم بیشتر مردم، تولیدکنندگان صنعتی و کشاورزان بود و موتور این رشد را چنین توصیف می‌کند. «تجارت خارجی از طریق واردات، مواد لازم برای صنایع جدید را فراهم می‌کند. در ضمن کالاهایی که در داخل کشور مصرف ندارند از طریق صادرات موجب ایجاد کار در

^۱ Classical Growth Theory

^۲ The Neo-Classic Growth Model

^۳ A Contribution to the Theory of Economic Growth

^۴ Thechnical Change and the Aggregate Production Function

^۵ David Hume

برخی از صنایع، که در تولید کالاهای خاص فعال هستند، می‌شود. در حالی که معادله اصلی رشد هیوم، تشکیل سرمایه، ثمره توسعه و گسترش تجارت و بازده فعالیت‌های خلاق بود؛ معادله رشد دوست جوان‌تر او، آدام اسمیت، بر اساس سه عامل کار، زمین و سرمایه پایه ریزی شد که مثل هیوم تجارت آزاد را موتور رشد اقتصادی می‌دانست. همچنین بیشترین سهم اسمیت، این بود که پنداره بازده‌های فزاینده مبتنی بر تقسیم کار را در اقتصاد وارد کرد. الگوی رشد و توسعه اسمیت بر اثر انباشت سرمایه‌ای که منابع صنعت ایجاد می‌کند، به حرکت درمی‌آید و قوه محرکه در سرمایه‌گذاری مانند تمام الگوهای کلاسیک از میزان سود ناشی می‌شود. اقتصاددانانی چون توماس مالتوس^۱ و دیوید ریکاردو^۲ که هر دو از اقتصاددانان بدبین بودند دیدگاه‌های دیگری را بر روی رشد اقتصادی باز کردند. مالتوس انباشت سرمایه، باروری خاک و نوآوری‌های کاراندوز را عامل رشد می‌داند. تأکید وی بیشتر روی اثر نرخ رشد جمعیت بر رشد اقتصادی است. ریکاردو رشد اقتصادی را بیشتر از دیدگاه توزیع ثروت بررسی می‌کند. در نظر وی که در کتاب "اصول اقتصاد سیاسی و مالیات بندی"^۳ مطرح شده است، نزولی بودن و صعودی بودن بازده نقش محوری در رشد بلند مدت اقتصادی دارد. جان استوارت میل^۴ نظریه رشد خود را بر اساس عواملی چون زمین، نیروی کار و سرمایه و میزان بازدهی آن‌ها و عوامل تأثیرگذار بر توانایی تک‌تک آن‌ها بحث و بررسی می‌کند. از دیگر نظریه پردازان کلاسیک رشد اقتصادی می‌توان به کارل مارکس^۵ اشاره کرد که در کتاب مشهورش "سرمایه"^۶، فروپاشی سرمایه‌داری را پیش‌بینی کرد و در عین حال مازاد سرمایه‌داری را سرچشمه انباشت سرمایه و انگیزه اصلی رشد می‌دانست.

¹ Thomas Robert Malthus

² David Ricardo

³ On the Principles of Political Economy and Taxation

⁴ Jhon Stuart Mill

⁵ Karl Marx

⁶ Capital

۲-۳- الگوی رشد نئوکلاسیک

پس از مارکس اقتصاددانان نئوکلاسیک چون مارشال^۱ (۱۸۹۰) در کتاب "اصول علم اقتصاد"^۲ مدل رشد خود را با تأکید بر عوامل تعیین کننده توزیع درآمد و متغیرهای نرخ پس‌انداز و نرخ افزایش کمیت و کارایی نیروی کار بررسی می‌کند. آرتور پیگو^۳، لئون والراس^۴، ویلفردو پارتو^۵ و اروینگ فیشر^۶ از دیگر نظریه‌پردازان رشد نئو کلاسیک بودند که سهم باارزشی در گسترش رشد اقتصادی داشتند. ولت ویتمن روستو^۷، جان مینارد کینز^۸ (۱۹۳۶) و جوزف شومپتر^۹ جدای از اقتصاددانان نئوکلاسیک روی نظریه رشد کار کردند. از میان این مدل‌های رشد، الگوهای هارود، دومار و سولو در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرند.

هارود و دومار سعی نموده‌اند تئوری رشد اقتصادی خود را بر پایه دسترسی به یک نرخ رشد یکنواخت برای رشد بی وقفه و ملایم در یک اقتصاد مشخص، استوار سازند. هرچند که مدل‌های رشد این اقتصاددانان از نظر جزئیات متفاوت است، هر دو به نتیجه یکسانی می‌رسند. در این مدل‌ها نقش اساسی را سرمایه‌گذاری بازی می‌کند که دارای خصوصیت دوگانه ایست:

اولاً ایجاد درآمد می‌کند (اثر تقاضا) و ثانیاً، از طریق افزایش در موجودی سرمایه به ظرفیت‌های اقتصادی می‌افزاید (اثر عرضه). تا آنجایی که سرمایه‌گذاری‌های خالص ادامه دارد، درآمد حقیقی و تولید به رشد مداوم خود ادامه خواهند داد. به‌هرحال برای ایجاد اشتغال کامل در شرایط

^۱ Alferd Marshal

^۲ Principles of Economics

^۳ Arthur Pigou

^۴ Leon Walras

^۵ Vilfredo Pareto

^۶ Irving Fisher

^۷ Wolt Whitman Rostow

^۸ Jhon Mynard Keynes

^۹ Joseph Schumpeter